

הנאה ממעשה נכרי בשבת

א. שבת קכב.

ג. שו"ע או"ח | סימן רע"ו

[סעיף א] א"י שהדליק את הנר בשביל ישראל, אסור לכל, אפי' למי שלא הודלק בשבילו. הגה: ואין חילוק בזה בין קצב לו שכר או לא קצב, או שעשאו בקבלנות או בשכירות, דהואיל והישראל נהנה ממלאכה עצמה בשבת, אסור בכל ענין (הג"א פ"ק דשבת וב"י בשם סמ"ג וסה"ת) אבל אם הדליקו לצרכו או לצורך חולה ישראל, אפי' אין בו סכנה, הגה: או לצורך קטנים שהוא כחולה שאין בו סכנה (מרדכי פ"ק דשבת), מותר לכל ישראל להשתמש לאורו. וה"ה לעושה מדורה לצרכו או לצורך חולה. ויש אוסרים במדורה, משום דגזרינן שמא ירבה בשבילו. הגה: מיהו [כא] אם עשה א"י בבית ישראל, (י) מדעתו, אין הישראל צריך לצאת אף על פי שנהנה מן הנר או מן המדורה (טור).

[סעיף ד] אם יש נר בבית ישראל ובא אינו יהודי והדליק נר אחר, מותר להשתמש לאורו בעוד נר ראשון דולק, אבל לאחר שיכבה הראשון אסור להשתמש לאור השני. וכן אם נתן שמן בנר הדולק, מותר להשתמש עד כדי שיכלה השמן שהיה בו כבר, ואח"כ אסור. הגה: ומותר למחות באינו יהודי שבא להדליק נר או להוסיף שמן (טור).

מגן אברהם

(ד) מדעתו וכו'. וזה דוקא בפעם א' אבל מחוייב למחות בידו מכאן ולהבא כיון שהעצים של ישראל והוא ראה ושתק אדעתא דישאל קעביד ואם העכו"ם עושה בע"כ חייב לגרש העכו"ם מביתו ואפי' בקבולת כגון ששכרו לכל השנה אסור דה"ל קבולת בביתו של ישראל כמ"ש סי' רנ"ב ס"ב [הגמ"ר]:

משנה ברורה

(יא) אם עשה וכו' - היינו דוקא אחר שכבר עשה הא"י ומה יש לו לישראל לעשות לא הטריחוהו לצאת מהבית בשביל זה ויזהירו על להבא שלא לעשות כן אבל אם נזדמן לישראל שראה בעת שהא"י רוצה להדליק בשבילו או לעשות המדורה צריך למחות בידו אפילו אם היה זה בביתו של א"י ג"כ צריך למחות כיון שהנר והעצים של ישראל ואפילו אם דעת הישראל לצאת אח"כ לחדר אחר שלא יהנה מהנר ג"כ צריך למחות וכ"ש בבית ישראל ואם הא"י עושה בע"כ חייב לגרשו מביתו מפני חילול השם שיחשדוהו שעושה הא"י בשליחותו כיון שהוא בבית ישראל ואין חילוק בזה בין אם הא"י עושה בחנם או שקצץ עמו שכר בקיבולת כיון שהוא עושה בבית ישראל:

מתני'. נכרי שהדליק את הנר משתמש לאורו ישראל ואם בשביל ישראל אסור מילא מים להשקות בהמתו משקה אחריו ישראל ואם בשביל ישראל אסור עשה נכרי כבש לירד בו יורד אחריו ישראל ואם בשביל ישראל אסור מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו באין בספינה ועשה נכרי כבש לירד בו וירדו בו רבן גמליאל וזקנים

תוספות

ואם בשביל ישראל אסור - נראה דאסור לכל ישראל דדוקא בחוץ לתחום דרבנן אמר בפרק בכל מערבין (עירובין דף מ.) ובאין צדין (ביצה דף כה.) הבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר אבל באיסורא דאורייתא כי הכא לא ואע"ג דישאל המבשל בשבת בשוגג יאכל התם לא חיישינן אי שרית ליה לאכול דילמא אתי לבשולי במזיד דהא איכא איסור סקילה וחמיר עליה אבל בנכרי העושה לצורך ישראל אי שרית ליה אתי למימר לנכרי לעשות בשבילו ולא דמי להא דאמר לעיל נכרי שבא לכבות אין אומרים לו כבה ואל תכבה והכא אסור כשעושה בשביל ישראל דכי אמרינן דנכרי אדעתא דנפשיה קא עביד הנ"מ בכיבוי וכיוצא בו שאין ישראל נהנה במעשה הנכרי אבל הכא שגוף ישראל נהנה במעשה של נכרי לא אמרינן אדעתא דנפשיה קעביד הואיל והנכרי מתכוין להנאתו כך פירש רבינו שמשון הזקן.

ב. שו"ע או"ח | סימן שכ"ה

[סעיף ג] אם ליקט אינו יהודי והאכיל לבהמת ישראל, (עא) אין צריך למחות בידו, לפי שעה; אבל אם רגיל בכך, צריך למחות.

משנה ברורה

(עא) א"צ למחות בידו - מללקט ולהאכיל לבהמתו כיון שאינו עושה זה בצווי ישראל אלא מעצמו ואמרינן דלאו להנאת ישראל מכוין אלא אדעתא דנפשיה עושה כדי להרויח ולכן א"צ למחות בו וכדלקמן בסימן של"ד סכ"ה לענין דליקה שא"צ למחות באינו יהודי כשבא מעצמו לכבות משא"כ בס"א שהישראל בעצמו מאכיל אסור כיון שנהנה בידים וה"ה כשהאינו יהודי מאכיל בצווי ג"כ אסור אף שליקט מעצמו מתחלה:

[סעיף יד] לקרות באיגרת השלוחה לו, אם אינו יודע מה כתוב בה, מותר ולא יקרא בפיו אלא יעיין בה; ואם הובאה בשבילו מחוץ לתחום, טוב ליזהר^(ב) שלא יגע בה.

מגן אברהם

(כ) שלא יגע - וכתב הלבוש ולא ראיתי נוהגין כן וכ"כ הרב"י שמנהג פשוט ליגע בו וז"ל רמ"מ סי' קי"ו עכו"ם המביא כתב חוץ לעירוב יש דיעות חלוקות א"ז אוסר ומהר"מ וראב"ה מתירין ובאגודה כתב אני נהגתי לומר * לאחר לקבל ולקרותו אולי יש בו צורך נפש ואם הוא חתום או קשור אני אומר לעכו"ם איני יכול לקרותו כל זמן שאינו פתוח ע"כ (משמע דאסור לומר לפתחה) וכ"כ בזכרונות (ועמ"ש סי' תקי"ט) וכן נהגו עלמא כמהר"מ וראב"ה דהם בתראי ועתה באתי לפרש טעם האוסרין דחיישינן שמא טרם שעומד השליח לפוש יקח היהודי הכתב מידו לכן צריך להניחו על הארץ או על השלחן כדי שיעשה העכו"ם הנחה וכן כששולח עכו"ם להביא שכר חוץ לעירוב לא יתננה בידו ולא יקחנה מידו (ועמ"ש רס"י שכ"ה) עכ"ל רמ"מ וגם הג"מ פ"ב די"ט כתבו שהורה מהר"מ להתיר דאין כאן גזירה שמא ירבה בשבילו ומשום לך והבא נמי ליכא ומשום מוקצה נמי ליכא עכ"ל ואפשר דהאוסרין ס"ל דהוי מוקצה משום שלא היה דעתו עליו כמ"ש סי' תקט"ו ובמוקצה דחוץ לתחום אפילו ר"ש מודה כמ"ש סי' תצ"ח ס"ג ועיין מ"ש סי' תקט"ו ובגיטין רפ"ח כתב הרא"ש דאם מקפיד על איגרת לצור ע"פ צלוחיתו אסור לטלטלו עמ"ש סי' ש"ח:

רבי עקיבא איגר

* [מג"א ס"ק כ] אני נהגתי לומר. ק' לי הא בלא קצץ ורואה שעושה מלאכה בשביל ישראל צריך למחות בידו. ה"ג אף אם הנכרי הוא שליח בשכר. מ"מ על הפתיחה אינו מקבל שכר. גם הא המג"א שם סק"ט כ' בשם הגמ"ר דלהבעיר בעצי ישראל דצריך ליטול רשות מבעל העצים ל"ש אדעתא דנפשי עביד ומכ"ש בזה. ואפשר דהכא דהפתיחה אסור רק משום חומרא מקילין בזה. או די"ל דלעיל סי' רנ"ב הכל רק בנתן לנכרי בחול לעשותו אלא דלא א"ל לעשותו בשבת. אבל בלא אמר לו מעולם לעשותו אין לו למחות. וצ"ע וע' לקמן סי' זה במג"א סמ"ז:

ט. פרי מגדים | או"ח אשל אברהם סימן שז

(לא) אסור. עיין מ"א. ועיין ט"ז (ג') [ס"ק ב]. ופחם בלא כלי, איסור דרבנן, ואין נהנה כל כך, דבלאו הכי ראוי להנות לאורו. ומה שכתב [המ"א] דשם איני יכול לקרותו, באות כ', אבל לרמזו לו בדיבור הוי כאמירה. ומכל מקום קשה, דעכו"ם שעשה מלאכה בשביל ישראל מעצמו ג"כ אסור אפילו בדרבנן למי שעשה בשבילו, עיין סימן שכ"ה במ"א [ס"ק] כ"ג יע"ש ובסימן רע"ו [סעיף א', ודוחק לומר דאחר קוראו. ואפשר יש בו קצת פיקוח נפש, שאינו יודע מה כתוב בו. ומיהו לומר איני יכול לקרות לאור הנר שיש בו פחם ושפחה מבינה, דשרי, דלאו הנאה כל כך, דמכל מקום יוכל קצת לקרות, ואין אומר דבר, עיין מה שכתבתי לעיל [אות ד], יע"ש:

[סעיף ב] אסור לשכור פועלים ולא לומר לא"י לשכור לו פועלים בשבת, אף על פי שאין הישראל צריך לאותה מלאכה אלא לאחר השבת, שכל מה שהוא אסור לעשותו אסור לומר לא"י לעשותו; ואפילו לומר לו קודם השבת לעשותו בשבת, אסור; אבל מותר לומר לו אחר השבת: למה לא עשית דבר פלוני בשבת שעבר, אף על פי שמבין מתוך דבריו שרצונו שיעשנה בשבת הבאה.

ה. מגן אברהם | שו"ע או"ח סימן שז, סעיף כב

(לא) אסור לרמוז. וה"ה שאסור לומר לו דבר שיבין מתוך כך שיעשה מלאכה (פסקי רקנ"ט סי' צ"ט) וא"כ אסור לו לעכו"ם שיקנח חוטמו כדי שיבין שסייר הפחם שבראש הנר דדוקא לו' לו דבר שמבין שיעשה אחר השבת מותר כמ"ש ס"ז אבל כשעושה בשבת אסור דהא אפי' העכו"ם עשה מלאכה מעצמו לצורך ישראל אסור ליהנות ממנו כמ"ש סי' שכ"ה כ"ש לרמז לו דלא כהב"ח ע"ש ועמ"ש סי' ש"ד בשם רמ"מ דהתם אין או' משום ציווי לעכו"ם רק שא"ל שאינו יכול לקרותו:

ו. שו"ע או"ח | סימן שכ"ה

[סעיף ו] אם ליקט וצד בשביל ישראל, או בשביל ישראל ואינו יהודי, צריך להמתין לערב בכדי שיעשו.

[סעיף ח] דבר שאין בו חשש צידה ומחובר, אלא שהובא מחוץ לתחום, אם הביאו האיני יהודי לעצמו, מותר אפילו בו ביום; ואם הביאו בשביל ישראל, מותר לטלטל אפילו מי שהובא בשבילו; אבל לאכול, אסור בו ביום למי שהובא בשבילו, ולערב בכדי שיעשו. הגה: וי"א דאין הלילה עולה מן החשבון, רק צריך להמתין ביום ראשון בכדי שיעשו (סמ"ק ומרדכי ס"פ כ"כ);^(א) ולאחרים, מותר בו ביום.

משנה ברורה

(מא) ולאחרים מותר - דבתחומין דרבנן לא אסרו לאחרים רק למי שהובאו בשבילו וכן בשאר איסור דרבנן כדלקמיה בס"י [ואם הביא גם דרך ר"ה עיין לקמן סי"ד סקע"ה] ואפילו בתחומין די"ב מיל להסוברין דהיא דאורייתא כיון שאינו מפורש בקרא לא החמירו בו [מ"א בשם תה"ד בסימן תקט"ו]:

ז. שו"ע או"ח | סימן תקי"ח

[סעיף ט] ^(ט') בית שהוא מלא פירות מוכנים ונפחת, נוטל ממקום הפחת.

מגן אברהם

(יד) בית וכו' - ... ולפי מ"ש בש"ע יש ללמוד דמי שיש לו לפתות טמונים בבור ופתחן עכו"ם בשבת או ב"ט דאין בהן משום מוקצה ומ"מ אם עשה העכו"ם לצורך ישראל אסור בכ"ש דמלאכה דאורייתא היא כמ"ש סי' שצ"ד ס"ב וערסי' תקט"ו ובימי הפסח צריך ליזהר בזה אם יודע בודאי שפתח הבור היום:

ובדבר אם יש איסור הנאה דמעשה שבת מדבר שהיה מונח בחדר אפל והדליק אחד נר באיסור והביאו, והספק הוא מחמת שבהדבר גופיה לא נעשית העבירה אלא בהנר שגרמה שימצאו את הדבר ... ובתשובה אחת בארתי שאסור ליכנס לביהכ"נ שנפתח במפתח שהביאו מרה"י לרה"ר באיסור, אבל ל"ד לכאן דהתם שייך לאסור הנאת הכניסה דשייך גם להקדיש זה ובהכניסה הא נעשה איסור. אך מ"מ ראוי לבע"נ להחמיר שלא ליהנות מכיון שנגרם הנאה זו ע"י איסור. ידידו, משה פיינשטיין.

יד. שו"ת אגרות משה | או"ח חלק ב סימן עז

בישראל שהביא מפתח במזיד דרך רה"ר ופתח דלתות ביהכ"נ אם מותר ליכנס שם בשבת זו ערב חג השבועות תש"ב. מע"כ ידידי הרב הגאון המפורסם מוהר"ר דוד קוליק שליט"א.

הנה בדבר ישראל שהביא במזיד מפתח מביתו דרך רה"ר ופתח דלתות בית הכנסת אם מותר ליכנס לביהכ"נ בשבת זו לע"ד יש ראייה גדולה לאסור אפילו בעשה קטן, דהתוס' בשבת דף קכ"ב כתבו דיש שרצו לומר דשאר תשמישין שרו מהא דיבמות דף קי"ד ר' יצחק אירכסו לו מפתחות דבי מדרשא אמר ליה ר' פדת זיל דבר טליא וטליתא ליטיילן התם דאי משכחי מייתי להו אלמא יכולין ליהנות ממפתחות להשתמש בהם בשבת, ומסיק הר"י שאסור והתם אין עושין לדעת ישראל עיין שם, והרי איזה תשמיש יש במפתחות שאסור להר"י דאם מעשה הפתיחה נחשב תשמיש מנא להו לתוס' שהתם יפתחו גדולים שהוכיחו להתיר שאר תשמישין דלמא הטליא והטליתא עצמן יפתחו ויעשו תשמיש זה, אלא ודאי שהנאת מפתחות שכתבו התוס' הוא הכניסה לבי מדרשא שנעשה זה ע"י הוצאת המפתחות ברה"ר וכיון שהיה מותר שם ליכנס לביהמ"ד הוכיחו שפיר דשאר תשמישין שרו, ומסיק הר"י שאסור אך התם שהיה מותר הוא משום שלא עשו לדעת הישראל, וכן מסיק הרשב"א שם לאיסור ומתרץ שגם שם היה אסור אך רצה שימצאו המפתחות לאשתמושי בהו לאורתא עיין שם, וא"כ כ"ש שבמזיד דישראל גדול שיש לאסור.

[סעיף ט] ישראל ששיגר דורון לחבירו ע"י אינו יהודי מערב יו"ט, ונתעכב האינו יהודי והביאם ביום טוב מחוץ לתחום, (כו) מותר אפילו למי שהובא בשבילו לאכלם; אבל אסור לכל ישראל לטלטלם חוץ לארבע אמות, או חוץ לעיר המוקפת חומה, או חוץ למבצר שידוע שהוקף חומה לדירה.

מגן אברהם

(כו) מותר אפי' וכו' - שהרי אין העכו"ם מביא משלו כדי שנגזר שמא יאמר הבא לי (ב"י רשב"א) ונ"ל דבזה לכ"ע מותר דלא אסור משום שלא יהנה ממלאכת י"ט כיון דאינו נהנה מהמלאכה עצמה כן נ"ל...

יא. כלכלת שבת | דיני אמירה לעכו"ם

[ה] אבל מותר לומר לעובד כוכבים שלא בדרך ציווי מה שחסר לו, כגון שיאמר לפניו הנר דולק עמום, אף שיבין למחוט הנר בכלי, או איני יכול לקרוא האיגרת החתום, אף שיבין מתוך דבריו לשבור החותם ולפתחו. [ואילה"ק הרי אפילו עשה כן עובד כוכבים בעצמו לצורך ישראל, אסור להנות ממנו וכעובד כוכבים שהדליק נר לצורך ישראל, דאסור לכל להנות ממנו (כס"י רע"ו א' ושכ"ה) נ"ל דהתם נהנה מגוף ההדלקה האסורה משא"כ הכא אינו נהנה מקריעת הנייר עצמו רק מדבר שהסתובב ממנו, דהיינו קריאת הכתב, וכ"כ במחיתת הנר אינו רק מסיר מה שמעכב סיבת ההבהקה ואין הישראל נהנה מגוף המחיתה, ודו"ק].

יב. שו"ת הרשב"א החדשות (כת"י) | סימן י"ח

ומה שאמרת, מעשה היה בישראל שבשל תבשילו מערב שבת כל צרכו וסלקו, ולמחר בשבת אמר לגוי להדליק את האש ולהחם לו את התבשיל, וכשנדע למבערים אסרוהו לו. ואמרת שורת הדין מהו, מי אסרינן ליה כדאסרינן (שבת קכב). נר וכבש שהדליק ועשה הגוי בשבילו וכן שמלא מים בשבילו, ואמרת שאסרת.

המבערים שאסרוהו עליו יפה עשו. וכן יראה שאסור, מההיא דנר וכבש, דכל שנעשה בו או בשבילו מלאכה דאורייתא אסור, כגוי שמלא מים בשביל ישראל, שלא ישקה מהן ישראל אפילו בהמתו, לפי שהוציאו מן הבור שהוא רשות היחיד לשפת הבור שהוא רשות הרבים, ואף על פי שעשה הגוי מעצמו שלא מדעת ישראל, ושלא נעשה בגופן של מים שום מלאכת איסור. וכל שכן כשעשה הגוי מלאכה דאורייתא במצות הישראל כזה, ואף על פי שלא נעשית מלאכת איסור בגופו של תבשיל זה, כי נתבשל כבר מערב שבת.

ואפשר שיש לגזור ולאסור במה שנעשה על ידי גוי על דעת ישראל יותר ממה שעשה הישראל בעצמו, לפי שהתקלה יותר מצויה בו, דיותר מצוי שיאמר הישראל שידליק או שיבשל או שיביא לו ממה שיעשה הוא בעצמו, וכן נראה מפשטן של שמועות, וכן דן מורי בכיוצא בזה, ודברים של טעם הם.